

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСАДЧА НАДІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 81'27:37.016:81'111-028.31

**ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ЧИТАННІ
НА УРОКАХ КРАЇНОЗНАВСТВА**

13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ЧЕРНИШ Валентина Василівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЛАБІНСЬКА Богдана Ігорівна
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
професор, завідувач кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів;

кандидат педагогічних наук, професор
САМОЙЛЮКЕВИЧ Інна Володимирівна
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
професор, завідувач кафедри англійської мови з методиками
викладання в дошкільній та початковій освіті.

Захист відбудеться «09» жовтня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська 73, ауд. 404).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73).

Автореферат розісланий «07» вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Б. Бігич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Пошук перспективних напрямків розвитку загальної середньої освіти України в глобалізованому світі зумовлює революційні зміни та постійну модернізацію освітнього процесу, що зумовлює появу нових завдань у контексті підготовки випускників профільної школи. Проблема підвищення якості навчання набуває ще більшого значення, оскільки сучасні випускники мають бути здатними сприймати і розуміти не тільки іноземну мову (ІМ), а й культуру країни, мова якої вивчається, бути готовими швидко адаптуватися до сучасного міжкультурного простору й активно взаємодіяти у ньому, сприймаючи іншу культуру з позицій соціокультурної чутливості та міжкультурної толерантності.

Дослідження сучасного стану навчання ІМ в Україні свідчить про те, що країнознавство вивчається переважно у мовних вищих навчальних закладах (ВНЗ), проте відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», положень Концепції загальної середньої освіти (11-річна школа), Указу Президента про Стратегію сталого розвитку України «Україна – 2020», Концепції «Нової української школи», Проекту Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років, Проекту Концепції профільного навчання в старшій школі вивчення країнознавства як курсу за вибором може бути одним з проявів профілізації освіти вже в старшій школі загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) як компонент варіативної складової змісту навчання. Відповідно, існує потреба в оновленні програм з методики навчання ІМ у старшій школі (профільного рівня) та створенні програм до курсів за вибором.

Курси за вибором – обов'язкові навчальні курси, самостійний вибір яких здійснюється учнем з двох і більше альтернатив, запропонованих школою. Країнознавство належить до основних курсів за вибором (Рекомендований їх перелік: література, країнознавство, ділове мовлення, основи перекладу).

Профільна філологічна підготовка з ІМ у ЗНЗ не зорієнтована лише на майбутнього студента філологічного факультету ВНЗ, який зможе вивчати курс країнознавства в університеті, вона розрахована на старшокласників із різним рівнем професійних амбіцій, адже лінгвосоціокультурна підготовка учнів у межах курсу за вибором «Країнознавство» готує старшокласників до міжкультурного спілкування. Введення курсів за вибором у класах профільного рівня дозволяє не лише краще готувати випускників до майбутньої професійної діяльності, а й розширює діапазон лінгвосоціокультурної підготовки випускників, про важливість якої постійно наголошують вчителі, методисти та вчені.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена не лише відсутністю теоретичних, а й практичних матеріалів належного рівня для формування в учнів профільної школи лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСКК) в англomовному читанні на уроках країнознавства. Нагальною потребою сьогодення є розроблення відповідних підручників, посібників, методичних рекомендацій та підготовка вчителів до викладання предметів за вибором у профільній школі, адже успішна реалізація змісту навчання ІМ у профільній школі можлива лише за умови раціонального застосування навчальних засобів.

Теоретико-методологічну базу дослідження складають концептуальні ідеї: 1) компетентнісного підходу і комунікативно-орієнтованої методики навчання ІМ (Бім І. Л., Бориско Н. Ф., Гез М. І., Мільруд Р. П., Ніколаєва С. Ю., Пассов Ю. І., Тер-Мінасова С. Г. та інші); 2) теорії і методики навчання іншомовного читання (Вейзе А. А., Зимня І. О., Кличнікова З. І., Серова Т. С., Фоломкіна С. К., Андерсон Дж. (Anderson J. Ch.), Брінкер К. (Brinker K.) та інші); 3) теорії культурологічного підходу (Верещагін Е. М., Костомаров В. Г., Сафонова В. В., Сисоєв П. В. та інші); 4) теорії і практики процесу вивчення країнознавства (Фурманова В. П. та інші).

Останніми роками було створено системи вправ для формування соціокультурної компетентності (Коломінова О. О., Топалова В. М., Голованчук Л. П., Гордєєва А. Й., Рудакова Л. П., Бирюк О. В., Іванова А. С., Шукліна С. В., Писанко М. Л., Голуб І. Ю., Починок Т. В., Бачинська Н. Я.). Аналітичний огляд наукових праць, чинних документів з навчання ІМ в профільній школі, сучасних посібників показав, що формуванню ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства приділено поки що недостатньо уваги, на сьогодні немає цілісного підходу до проблеми формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Отже, актуальність дослідження зумовлена новими вимогами часу щодо підготовки випускників профільної школи, нагальною потребою реформування змісту навчання ІМ у профільній школі, а саме його варіативної частини, необхідністю створення відповідної методики навчання в умовах соціального замовлення на підготовку конкурентоспроможного випускника профільної школи, здатного до міжкультурного діалогу, та недостатньою кількістю навчальних матеріалів для формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибір напряму дослідження безпосередньо пов'язаний із колективною науково-дослідною темою кафедри методики викладання ІМ КНЛУ «Методика навчання ІМ і культур у системі неперервної освіти» (Протокол № 4 від 27 жовтня 2014 р.). Тему дисертації затверджено Вченою Радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 7 від 25 грудня 2014 р.) і Міжвідомчою Радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 27 січня 2015 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці запропонованої методики формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1) аналіз історії проблеми дослідження і сучасних підходів до формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, вивчення психологічних та культурологічних засад навчання читання англomовних текстів із лінгвосоціокультурним потенціалом на уроках країнознавства;

2) характеристика ЛСКК, що формується в процесі читання країнознавчих текстів у старшокласників, аналіз англomовних автентичних текстів країнознавчого

змісту для навчання учнів профільної школи читання з метою формування ЛСКК та відбір країнознавчих текстів для курсу за вибором «Країнознавство» 11 клас;

3) визначення методичних принципів, змісту та етапів формування в учнів профільної школи ЛСКК у читанні автентичних країнознавчих текстів, створення підсистеми вправ для формування в учнів профільної школи ЛСКК у читанні на уроках країнознавства, розробка моделі організації навчального процесу формування у старшокласників ЛСКК у читанні на уроках країнознавства;

4) експериментальна перевірка ефективності розробленої методики та укладання методичних рекомендацій щодо навчання учнів профільної школи читання англomовних країнознавчих текстів із метою формування ЛСКК.

Об'єктом дослідження є процес формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Предметом дослідження є методика формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» для 11 класу.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* (критичний аналіз, синтез й узагальнення положень вітчизняних та іноземних джерел із психології, педагогіки, лінгвістики, методики навчання ІМ, рекомендованих програм до курсів за вибором, сучасних нормативних документів, посібників із країнознавства для старшокласників з метою характеристики сучасного стану навчання країнознавства в профільній школі та визначення змісту формування ЛСКК; а також із метою розроблення моделі організації навчального процесу й обґрунтування відповідної підсистеми вправ); *емпіричні* (наукове спостереження за формуванням у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства та анкетне опитування старшокласників із метою доцільності створення запропонованої методики, прогнозування та моделювання освітнього процесу згідно з розробленою методикою; проведення експерименту для перевірки ефективності запропонованої методики навчання); *статистичної обробки* (математичної статистики для перевірки достовірності експериментальних даних, їх кількісного та якісного аналізу).

На захист виносяться такі **наукові положення**:

1. Формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» шляхом використання країнознавчих текстів сприяє інтенсифікації освітнього процесу в профільній школі, зростанню у старшокласників мотивації до навчання ІМ і культури для майбутнього професійного розвитку.

2. Ефективність формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» підвищується шляхом використання автентичних актуальних текстів із електронних сайтів, добір яких відбувається за наступними критеріями: 1) якісні (критерії змісту, а саме автентичності, тематичності, лінгвосоціокультурної та країнознавчої цінності, інформативності, естетичної привабливості, та мовні критерії (лексичної, граматичної та стилістичної складності) і 2) кількісний критерій (адекватність обсягу текстового матеріалу).

3. Оволодіння складниками ЛСКК (знаннями, навичками, вміннями, здатністю й готовністю до міжкультурної взаємодії) здійснюється на основі спеціально створеної підсистеми вправ із формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» і розроблених на її основі п'яти комплексів вправ, які реалізуються в три етапи формування ЛСКК (підготовчий, основний, завершальний).

4. Формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» характеризується кращими результатами, якщо послідовність пред'явлення вправ на підготовчому етапі передбачає виконання спочатку групи вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту та для формування навичок читання країнознавчих текстів, а потім – групи вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої в процесі читання лінгвосоціокультурної інформації.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження визначається тим, що вперше теоретично обґрунтовано методику формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, удосконалено підходи до визначення мети і змісту формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, обґрунтовано модель формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, набуло подальшого розвитку теоретичне обґрунтування критеріїв відбору англomовних країнознавчих текстів як компоненту змісту навчання читання учнів профільної школи з метою формування ЛСКК, створено підсистему вправ для формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні для курсу за вибором «Країнознавство».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у відборі навчальних країнознавчих текстів із сучасних інтернет-джерел, що входять до складу навчального посібника «Across Ireland» (Осадча Н. В., 2016а), розробці комплексів вправ для курсу за вибором «Країнознавство», об'єднаних у підсистему, укладанні методичних рекомендацій з організації та проведення відповідного навчання, які можуть бути використані вчителями ІМ в практичній професійній діяльності в цілому та викладанні курсу за вибором «Країнознавство» в профільній школі зокрема.

Запропоновану методику **впроваджено** в навчальний процес в 2016-2017 навчальному році в п'яти школах України: Глухівській ЗОШ І-ІІІ ст. (протокол № 5 від 24.05.2017); Комунальній установі Олександрівської гімназії Сумської міської ради Сумської області (протокол № 5 від 17.05.2017); Спеціалізованій загальноосвітній середній школі №1 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Чернігова (протокол № 5 від 31.05.2017); Трисвятськослобідській школі І-ІІІ ст. Чернігівської районної ради Чернігівської області (протокол №5 від 12.06.2017); Харківській гімназії № 46 ім. М. В. Ломоносова (протокол № 5 від 16.05.2017).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми іншомовного спілкування в епоху глобалізації» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 5 – 15 жовтня 2015 р.); «Проблеми іншомовної освіти в епоху глобалізації» (Чернігівський національний педагогічний університет імені

Т. Г. Шевченка 28 – 29 жовтня 2016 р.); «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київський національний лінгвістичний університет, 2015 – 2017 рр.); «Актуальные вопросы германской филологии и методики преподавания иностранных языков», «Актуальные вопросы германской филологии и лингводидактики» (Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, 2015, 2017); «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова 30-31 жовтня 2017 р.), а також на *всеукраїнських конференціях*: «Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти» (Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015 – 2016 рр.); «Діалог мов і культур в сучасному освітньому просторі» (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 12 статтях, із них 8 – у фахових збірниках, 1 – у зарубіжному виданні та в 1 навчальному посібнику апробаційного характеру. Результати дослідження додатково відображено в 9 тезах доповідей. Усі опубліковані автором праці з досліджуваної проблеми є одноосібними.

Структура й обсяг дисертації зумовлена її цілями і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (том I – 248 сторінок) та 13 додатків (том II – 192 сторінки). Повний обсяг дисертації – 440 сторінок. Кількість таблиць – 18, рисунків – 3. Список використаних джерел розміщений на 25 сторінках і налічує 216 найменувань, з яких 184 – українською і російською, 32 – англійською та німецькою мовами. Додатки викладені на 192 сторінках. У дисертаційній роботі використовується навчальний посібник «Across Ireland» (Осадча Н. В., 2016а) для формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні передумови формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні в курсі країнознавства»** проаналізовано динаміку розвитку зазначеної проблеми. У результаті вивчення провідних вітчизняних і зарубіжних науковців описано сучасний стан дослідження з формування ЛСКК загалом та формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні в курсі країнознавства зокрема; розглянуто психологічні та культурологічні передумови формування у старшокласників ЛСКК у читанні на уроках країнознавства; визначено лінгвістичні основи формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні в курсі за вибором «Країнознавство», сформульовано й описано поняття та структуру ЛСКК в англomовному читанні країнознавчих текстів.

Аналіз теоретичних і практичних доробок науковців надав можливість розглянути динаміку розвитку проблеми та проаналізувати сучасний стан дослідження формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні в межах курсу за вибором «Країнознавство».

З огляду на різні тлумачення поняття ЛСКК, в роботі обрано за доцільне спиратись на визначення ЛСКК в англomовному читанні як двокомпонентне

утворення. У структурі ЛСКК ми виділяємо два компоненти: структурно-орієнтовний і власне лінгвосоціокультурний, який, зокрема, складається зі соціолінгвістичного, соціокультурного та соціального аспектів, кожен із яких має свою цільову домінанту. До складу цих компонентів входять відповідні знання, навички, вміння та здатність і готовність до контактів із носіями мови. Отже, ЛСКК у читанні країнознавчих текстів ми розглядаємо сукупність лінгвосоціокультурних знань, навичок і вмінь, яка забезпечує здатність старшокласників орієнтуватися в структурно-смысловій організації тексту з лінгвосоціокультурним потенціалом, розпізнавати, адекватно розуміти та критично інтерпретувати лінгвосоціокультурну інформацію, вміщену у тексті, та готовність випускників профільної школи до міжкультурної комунікації.

Реалізація методики формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства неможлива без урахування психофізіологічних особливостей старшокласників та врахування ролі психологічного компонента у формуванні ЛСКК, адже акцент у процесі навчання повинен робитись не лише на знаннях, навичках та вміннях, а й на здатності та готовності до контакту з носіями ІМ, що проявляється у певних соціально-психологічних якостях особистості.

Дослідники по-різному визначають комплекс соціально-психологічних якостей учня, які є передумовою взаєморозуміння з представником іншомовної культури (Сафонова В. В., 1996; Бориско Н. Ф., 2000; Гальскова Н. Д., 2009; Голуб І. Ю., 2010; Починок Т. В., 2012; Браун Х. (Brown H.), 1987; Дамен Л. (Damen L.), 1987; Аллан К., Баридж К. (Allan K., & Burrige K.), 2006), проте всі наголошують на важливості соціально-психологічного компонента формування ЛСКК. Розглядаємо здатність та готовність до міжкультурної комунікації як низку компонентів, а саме: усвідомлення нерозривності мови та культури, спостережливість, сенсифілізація, зіставлення рідної та іншої культур, аналіз їх відмінностей, рефлексія, емпатія, толерантність, неупередженість та доброзичливість (Бігич О. Б., 2013).

Культурологічний підхід до навчання ІМ і культур в сучасній профільній школі передбачає у процесі занять тісну взаємодію мови та культури його носіїв. Дотримуємось думки С. Г. Тер-Мінасової про нерозривність мовної та культурної картини світу, що визначає останню як відображення реальної картини крізь призму понять, сформованих на основі уявлень людини, отриманих за допомогою органів відчуття, що пройшли через його колективну та індивідуальну свідомість як образ світу, що існує у свідомості людини, у його світосприйнятті, створеному на основі фізичного досвіду та духовної діяльності (Тер-Минасова С. Г., 2007).

Також у межах підрозділу нами було розглянуто лінгвістичні передумови формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні країнознавчих текстів на уроках курсу за вибором «Країнознавство». Спираючись на думку Г. М. Хан, яка розглядає взаємозалежність таких елементів, як текст-мова, текст-соціум, текст-особистість (Хан Г. Н., 2003), пропонуємо розглядати текст країнознавчого характеру як відображення мовної картини світу (текст-мова), лінгвосоціокультурного компонента іншомовної освіти (текст-культура), комунікативної природи читання, як виду мовленнєвої діяльності (текст-

особистість). Особливістю країнознавчих текстів у нашому дослідженні є їх стилістична різноманітність. Отже, пізнавально-інформаційний текст, текст-полілог, уривок художнього твору (прозовий або віршований), будь-який прагматичний та публіцистичний текст вважаємо країнознавчим, якщо він має лінгвосоціокультурну цінність. У нашому дослідженні навчальною одиницею є англомовний країнознавчий текст різних жанрів із автентичних Інтернет-джерел. Країнознавчий текст розглядаємо як: 1) головне джерело лінгвосоціокультурної інформації про країну, мова якої вивчається, 2) матеріал для формування навичок та вдосконалення вмінь читання на уроках країнознавства, 3) об'єкт ілюстрації мовних одиниць, що відображають культуру народу, мова якого вивчається (Азимов Э. Г., & Щукин А. Н., 2009). Відповідно, країнознавчий текст розуміємо як письмовий текст, оформлений за законами певного функціонального стилю, що передає достовірну актуальну інформацію про англомовні країни. Лінгвістичний аналіз країнознавчого тексту передбачає роботу з денотативними словами-реаліями, конотативною лексикою, фоновою лексикою, фразеологізмами (за Верещагіним Є. М., Костомаровим В. Г., Томахіним Г. Д.); та емоційним, оцінним, експресивним та стилістичним компонентами конотації (Арнольд И. В., 2002).

Були розглянуті особливості реалізації загальнодидактичних, загальних та спеціальних методичних принципів у процесі формування у старшокласників ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства в межах сучасних тенденцій у галузі профільної освіти. У результаті дослідження були виокремлені дидактичні (принцип міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії), методичні принципи (інтерактивності, контрастивності, автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та лінгвосоціокультурного розвитку особистості учня, поетапного формування ЛСКК) та спеціальні принципи навчання читання країнознавчих текстів (пізнавальний характер читання як виду мовленнєвої діяльності, що передбачає перенесення прийомів смислової обробки інформації, якими володіє старшокласник під час читання рідною мовою).

У другому розділі **«Технологія формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні на уроках країнознавства»** представлено результати розроблення методики навчання: критерії відбору автентичних країнознавчих текстів для формування ЛСКК, підсистему вправ для формування ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства, модель організації навчального процесу з використанням розробленої підсистеми вправ.

Відбір країнознавчих текстів із Інтернет-джерел здійснювався нами за такими критеріями: якісні (критерії змісту: автентичність, тематичність, лінгвосоціокультурна та країнознавча цінність, інформативність, естетична привабливість; мовні критерії: лексична, граматична та стилістична складність) і кількісний критерій (обсяг текстового матеріалу), що створюють теоретичне підґрунтя для організації навчання читання з метою формування у старшокласників ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства в профільній школі. До джерел для відбору фахових автентичних текстів із Інтернет-мережі ми зарахували

країнознавчі веб-сайти, безкоштовні онлайн словники і довідники (одномовні / двомовні).

На основі перерахованих критеріїв було відібрано країнознавчі тексти, які ввійшли до створених нами комплексів вправ для формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство».

З метою розроблення підсистеми вправ та виявлення їх відповідних типів та видів вправ для формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства здійснено аналіз посібників із країнознавства з урахуванням вимог до змісту навчальних посібників з елективних курсів (за Писанко М. Л., 2015). Проведений аналіз дав змогу зробити висновок про недостатність розроблення навчальних матеріалів та відповідних засобів для формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Ефективність формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства неможлива без засобів навчання, що зумовлює створення підсистеми вправ. Адаптуючи в контексті нашого дослідження визначення системи вправ, запропоноване С. П. Шатіловим (Шатилов С. П., 1986), визначаємо підсистему вправ для формування у старшокласників ЛСКК в процесі читання англomовних країнознавчих текстів як сукупність необхідних груп і підгруп вправ, що виконуються в такій послідовності й у такій кількості, які враховують закономірності формування всіх компонентів ЛСКК і забезпечують максимально високий рівень оволодіння ЛСКК у визначених умовах.

Розроблено підсистему вправ (див. рис. 1) для формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Перша група вправ націлена на оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту, друга група вправ спрямована на формування мовленнєвих навичок читання, третя група орієнтована на навчання розпізнавання та розуміння отриманої під час читання лінгвосоціокультурної інформації, четверта група вправ спрямована на розвиток вмінь різних видів читання країнознавчих текстів, а п'ята має на меті формування та розвиток вмінь адекватно порівнювати власну культуру з англomовною та представляти її лінгвосоціокультурний портрет в міжкультурному просторі. Кожна група вправ має відповідні підгрупи вправ для оволодіння певним компонентом ЛСКК. Зміст кожної підгрупи вправ підсистеми для формування ЛСКК визначають відповідні типи й види вправ.

Так, **група I** містить підгрупи вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту: *підгрупа 1.1* для розвитку вмінь орієнтуватися в структурно-сислової організації країнознавчих текстів різних жанрів; *підгрупа 1.2* для розвитку вмінь аналізувати фоновий ілюстративний лінгвосоціокультурний матеріал; *підгрупа 1.3* для формування або активізації навичок і вмінь медіакомпетентності.

Група II містить підгрупи вправ для формування навичок читання країнознавчих текстів: *підгрупа 2.1* для формування мовленнєвих лексичних навичок читання країнознавчих текстів; *підгрупа 2.2* для формування мовленнєвих граматичних навичок читання країнознавчих текстів.

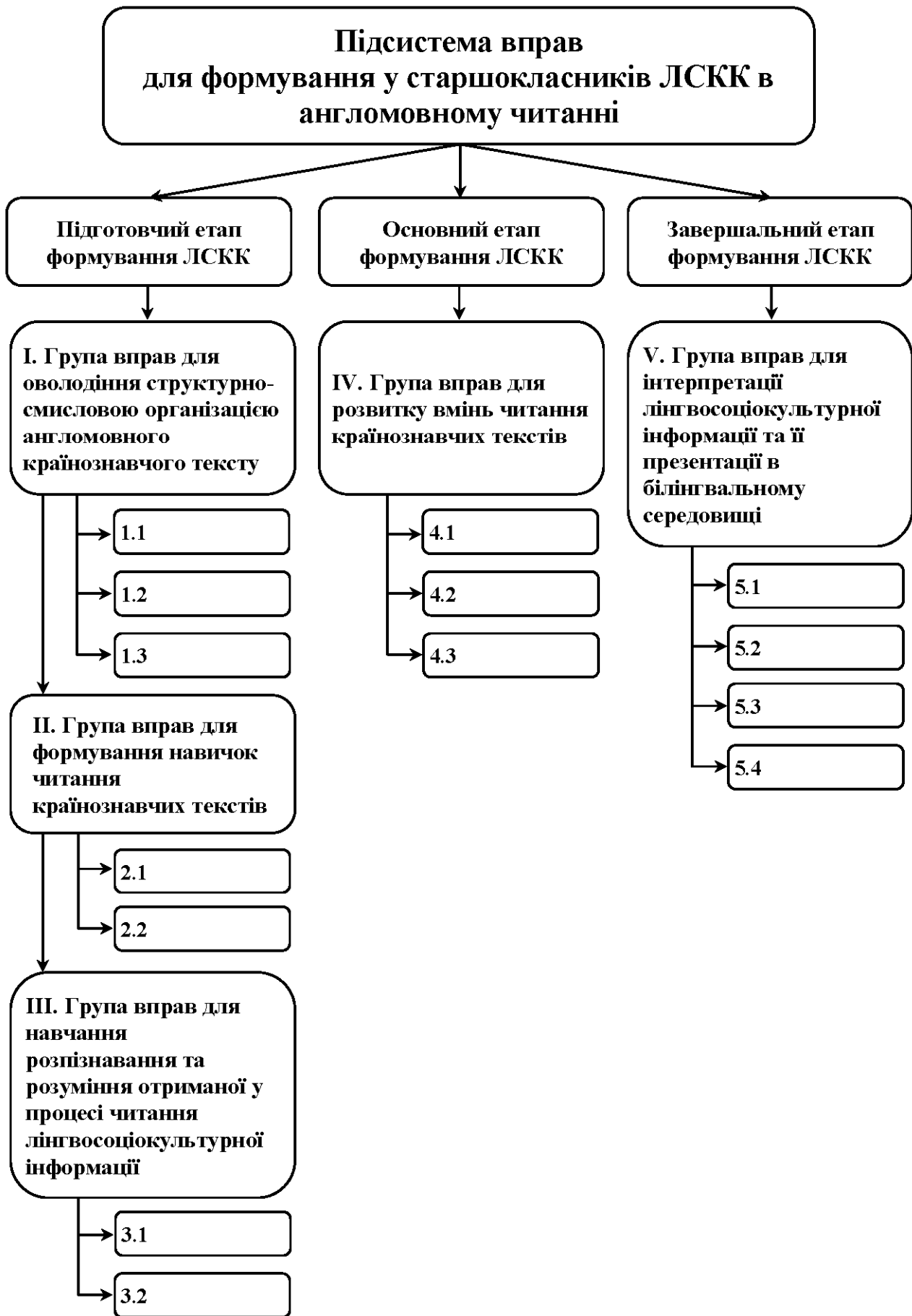

Рис. 1. Підсистема вправ для формування ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства

Група III містить підгрупи вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої в процесі читання лінгвосоціокультурної інформації: *підгрупа 3.1* для актуалізації фонових лінгвосоціокультурних знань; *підгрупа 3.2* для формування навичок розпізнавання лінгвосоціокультурної інформації; *підгрупа 3.3* для розвитку вмінь розуміння лінгвосоціокультурної інформації.

Група IV містить підгрупи вправ для розвитку вмінь читання країнознавчих текстів: *підгрупа 4.1* для розвитку вмінь пошукового і переглядового читання країнознавчих текстів; *підгрупа 4.2* для розвитку умінь ознайомлювального читання країнознавчих текстів; *підгрупа 4.3* для розвитку умінь вивчаючого читання країнознавчих текстів.

Група V містить підгрупи вправ для інтерпретації лінгвосоціокультурної інформації та її презентації в білінгвальному середовищі: *підгрупа 5.1* для розвитку вмінь аналізувати лінгвосоціокультурну інформацію; *підгрупа 5.2* для розвитку вмінь інтерпретувати лінгвосоціокультурну інформацію; *підгрупа 5.3* для формування та розвитку вмінь створювати лінгвосоціокультурний портрет англomовних країн, порівнювати його з рідною культурою та продукувати власний англomовний культурологічний портрет для англomовного світу; *підгрупа 5.4* для контролю рівня сформованості ЛСКК.

Створена підсистема вправ реалізується в межах трьох етапів формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Наведемо приклади поданої підсистеми вправ:

Приклад 1 (ПГ для розвитку вмінь орієнтуватися в структурно-смісловій організації країнознавчих текстів різних жанрів): умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, частково керована. **Мета вправи:** розвивати вміння учнів орієнтуватися в структурно-смісловій організації англomовної країнознавчої журнальної статті. **Режим виконання:** індивідуальна робота. **Спосіб контролю:** взаємоконтроль.

Instruction: *Your friend has recommended you to read the article from **The Smith Journal** (<http://www.smithjournal.com.au/past-volumes>)*

Read its headline, lead and conclusion. Predict what this article runs about. Tell your friend whether its information may be interesting for you, whether you would like to read the whole article. Explain your point of view.

Приклад 2 (ПГ для формування або активізації навичок медіакомпетентності): умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, частково керована. **Мета вправи:** розвивати та вдосконалювати вміння користуватися різними видами безкоштовних електронних словників і оперувати лінками. **Режим виконання:** індивідуальна робота в режимі он-лайн. **Спосіб контролю:** обговорення в групі. **Instruction:** *While reading about the history and the geographical position of Canada, you can come across some unknown word expressions which prevent you from understanding the meaning. Type the following addresses of some free on-line English-English and English-Ukrainian/Russian Dictionaries into the address field and browse them with the links and discuss in group which one is the most convenient in use for you.*

[http://www.merriam-webster.com/;](http://www.merriam-webster.com/)

[http://www.macmillandictionary.com/;](http://www.macmillandictionary.com/)

<http://www.oxfordadvancedlearnersdictionary.com/>;

<http://www.collinslanguage.com/free-online-english-dictionary.aspx>

Приклад 3 (ПГ для розвитку вмінь розуміння лінгвосоціокультурної інформації): умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, некерована. **Мета вправи:** розвивати вміння розуміння лінгвосоціокультурної інформації. **Режим виконання:** індивідуальна робота. **Спосіб контролю:** контроль з боку вчителя. **Instruction:** *You have just read about Canadian manners. Read some facts about Canadian manners and agree or disagree with them.*

1. Ties and jackets have become increasingly uncommon in all offices in Canada.
2. The three most common taboos in Canadian life are sex, politics, and religion, as they are considered extremely personal, private matters.
3. Canada has a "waiting in line" culture...

Приклад 4 (ПГ для розвитку умінь пошукового й переглядового читання країнознавчих текстів): умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, частково керована. **Мета вправи:** розвивати вміння пошукового та переглядового читання країнознавчих текстів. **Режим виконання:** парна робота. **Спосіб контролю:** самоконтроль. **Instruction:** *Work in pairs. Look through the text about Australia and then categorize the information in 3 general areas of concern: culture, education and entertainment. Present your categories to the rest of the class.*

Приклад 5 (ПГ для розвитку вмінь аналізувати лінгвосоціокультурну інформацію): комунікативна, рецептивно-продуктивна, некерована. **Мета вправи:** розвивати вміння аналізувати лінгвосоціокультурну інформацію. **Режим виконання:** групова робота. **Спосіб контролю:** самоконтроль. **Instruction:** *Work in groups of four. You are the teams of news editors at a national TV station. Look through the article online and point out the crosscultural similarities and differences between the Canadians and the Ukrainians to present this information during the prime time.*

Приклад 6 (ПГ для формування та розвитку вмінь створювати лінгвосоціокультурний портрет англомовних країн, порівнювати його з рідною культурою та продукувати власний англомовний культурологічний портрет для англомовного світу): комунікативна, рецептивно-продуктивна, некерована. **Мета вправи:** розвинути вміння створювати лінгвосоціокультурний портрет англомовних країн, порівнювати його з рідною культурою та створювати власний англомовний культурологічний портрет. **Режим виконання:** групова робота. **Instruction:** *You have read the text about the stereotypes that people have about the way of life in New Zealand. Look through the text one more time and be ready to compare the way of life in Ukraine and New Zealand.*

На основі створених засобів навчання та підсистеми вправ теоретично обґрунтовано й практично розроблено модель організації процесу формування ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства.

Модель організації процесу формування ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства уможливила реалізацію розробленої підсистеми вправ. Отже, модель формування в учнів профільної школи ЛСКК у читанні реалізується на уроках курсу за вибором «Країнознавство» (11 клас), який поглиблює та розширює межі навчальної дисципліни «Англійська мова», доповнюючи її зміст та інтегруючи

його зі змістом предметів суспільно-гуманітарного циклу. Запропонована модель має бути реалізована в межах кількості годин, відведених на вивчення курсу за вибором «Країнознавство», а саме 2-х годин на тиждень, тобто 70-ти годин на рік.

Успіх організації освітнього процесу в межах курсу за вибором «Країнознавство» у профільній школі зумовлений ще й принципами навчання, згідно з якими функціонує курс за вибором, а саме з урахуванням принципу інтеграції та диференціації, модульності його структури, гнучкості та нелінійності, культурограмної організації змісту (Кузьменкова Ю. Б., 2013).

Отже, навчання реалізується у межах курсу за вибором «Країнознавство» для учнів 11 класу обсягом 70 навчальних годин, з яких 4 – контрольні заняття, які відповідають формам тематичного (4 години) і рубіжного контролю (2 години), і передбачає опрацювання модулів: «Канада», «Ірландія», «Австралія» та «Нова Зеландія». Представлена модель характеризується системністю, послідовністю, взаємозв'язком її компонентів та функціонуванням у межах 12-бальної системи оцінювання.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні в курсі «Країнознавство»** описано організацію та перебіг експериментального навчання, етапи його проведення, проаналізовано й інтерпретовано результати експерименту, подано їхню статистичну обробку, а також сформульовано методичні рекомендації щодо організації роботи з формування у старшокласників ЛСКК в англомовному читанні в курсі за вибором «Країнознавство». Висунуто таку *гіпотезу* експерименту: в процесі формування у старшокласників ЛСКК в англомовному читанні в курсі за вибором «Країнознавство» можна досягти належного рівня сформованості відповідних знань, навичок, вмінь, здатності та готовності до міжкультурної комунікації за умов поетапної організації навчання, використання чотирьох комплексів вправ, що виконуються з певною послідовністю вправ на підготовчому етапі формування ЛСКК, який зазначений у варіанті методики А.

Варіюваною умовою експерименту було визначено послідовність пред'явлення і виконання вправ на початковому етапі формування ЛСКК, що відповідають варіантам А та Б методики формування ЛСКК. Методика варіанту А (ЕГ-1 і ЕГ-3) передбачала першочергове виконання на підготовчому етапі формування ЛСКК в англомовному читанні групи вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англомовного країнознавчого тексту та на формування навичок читання країнознавчих текстів, а потім виконання групи вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої під час читання лінгвосоціокультурної інформації. Методика варіанту Б (ЕГ-2 та ЕГ-4) передбачала першочергове виконання на підготовчому етапі формування ЛСКК в англомовному читанні групи вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої при читанні лінгвосоціокультурної інформації, а вже потім групи вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англомовного країнознавчого тексту та на формування навичок читання країнознавчих текстів. Наголошуємо, що варіювання методики формування ЛСКК мало місце лише на підготовчому етапі формування у старшокласників ЛСКК в англомовному читанні на уроках країнознавства, методика

навчання на основному і завершальному етапах в усіх експериментальних групах була ідентичною, а засоби навчання в двох варіантах методики ті ж самі, однак послідовність виконання вправ була різною.

Етап реалізації експерименту містив три фази: передекспериментальний зріз, власне експериментальне навчання і післяекспериментальний зріз. Експериментальне навчання проводилося протягом одного навчального року на базі Спеціалізованої школи I-III ступенів №125 м. Києва з поглибленим вивченням англійської мови і складало 70 академічних годин. В експерименті взяли участь 4 підгрупи старшокласників, учні 11-А та 11-Б класів у кількості 47 осіб (ЕГ 1 – 13 учнів, ЕГ 2 – 12 учнів, ЕГ 3 – 11 учнів, ЕГ 4 – 11 учнів).

Експериментальне навчання передбачало визначення вихідного рівня сформованості у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Спираючись на проведений аналіз посібників з країнознавства, опис структури ЛСКК в англomовному читанні і психологічні особливості формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, було розроблено критерії оцінювання рівня сформованості у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Передекспериментальний і післяекспериментальний зрізи склалися з трьох частини: 1) перевірка рівня сформованості лінгвосоціокультурних знань учнів 11 класу профільної школи, 2) перевірка рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь вилучати лінгвосоціокультурну інформацію в процесі пошуково-переглядного, ознайомлювального видів читання автентичних країнознавчих текстів; 3) перевірка рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь вилучати лінгвосоціокультурну інформацію в процесі вивчаючого виду читання автентичних країнознавчих текстів, за кожною з яких передбачено певний об'єкт контролю та критерій сформованості в учнів ЛСКК у читанні.

Наприкінці експериментального навчання було проведено післяекспериментальний зріз. У цілому, середній коефіцієнт навченості в усіх експериментальних групах за результатами післяекспериментального зрізу перевищив середній показник за результатами передекспериментального зрізу й був вищим від достатнього коефіцієнта навченості 0,7 за В. П. Беспальком за всіма критеріями: в ЕГ-1 він становив 0,822, в ЕГ-2 – 0,760, в ЕГ-3 – 0,844 та в ЕГ-4 – 0,800, що свідчить про досягнення достатнього рівня сформованості ЛСКК в читанні на уроках курсу «Країнознавство» в усіх групах та підтверджує ефективність методики по вертикалі.

Отже, було експериментально доведено, що раціональнішим є виконання вправ на підготовчому етапі формування ЛСКК у такій послідовності: група вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту, група вправ на формування навичок читання країнознавчих текстів, група вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої в процесі читання лінгвосоціокультурної інформації.

Достовірність отриманих даних перевірялася за допомогою *критерію φ^* – кутового перетворення Фішера*. З метою впровадження розробленої методики в навчальний процес сформульовано методичні рекомендації.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного наукового дослідження теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Аналіз теоретичних передумов та практичних результатів дозволив дійти таких висновків.

1. Проведений аналіз сучасного стану та динаміки розвитку досліджень проблеми формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства засвідчив потребу в створенні методики відповідного навчання.

Ґрунтуючись на загальних характеристиках ЛСКК і різних трактуваннях ЛСКК, визначено поняття ЛСКК в англomовному читанні, досліджено вікові та психологічні передумови навчання учнів старшого шкільного віку в процесі формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Узагальнено особливості культурологічного підходу до навчання ІМ і культур у сучасній профільній школі, що передбачає у процесі занять тісну взаємодію мови та культури його носіїв, що реалізується в освітньому процесі профільної школи за рахунок варіативної частини змісту навчання, зокрема курсу за вибором «Країнознавство». Саме ознайомлення учнів з культурними особливостями народу, мова якого вивчається, на уроках країнознавства на засадах концепції «діалогу культур» дозволяє сформувати ЛСКК школярів профільної школи.

2. Було надано характеристику ЛСКК, сформованої в процесі читання країнознавчих текстів у старшокласників; здійснено аналіз англomовних автентичних текстів країнознавчого характеру для навчання читання учнів профільної школи з метою формування ЛСКК та проведено відбір країнознавчих текстів для курсу за вибором «Країнознавство» 11 клас.

З метою побудови ефективної моделі навчального процесу для формування зазначеної компетентності, було структуровано компоненти змісту формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство», було виділено соціокультурну, соціолінгвістичну та соціальну компетентності, акцентуючи увагу на структурно-орієнтованому компоненті ЛСКК у читанні країнознавчих текстів. Зміст цих компонентів складають відповідні знання, навички та вміння, здатність і готовність до контактів з носіями мови. Зазначені компоненти ЛСКК у читанні країнознавчих текстів знайшли своє відображення під час створення підсистеми вправ за розробленою методикою.

Для ефективного відбору навчального матеріалу було надано характеристику тексту країнознавчого характеру. Також було розглянуто лінгвістичні основи формування ЛСКК старшокласників на уроках країнознавства в профільній школі.

З метою ефективного формування ЛСКК старшокласників на уроках країнознавства в профільній школі як навчальний матеріал було відібрано країнознавчі тексти на основі уточнених критеріїв відбору, а саме: якісні (критерії змісту: автентичність, тематичність, лінгвосоціокультурна та країнознавча цінність, інформативність, естетична привабливість; мовні критерії: лексична, граматична та стилістична складність) і кількісний критерій (адекватність обсягу текстового матеріалу), що створюють теоретичне підґрунтя для організації навчання читання з

метою формування ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства в профільній школі

На основі перерахованих критеріїв нами було відібрано країнознавчі тексти, які ввійшли до розроблених нами комплексів вправ для формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство». Оскільки методика базується на матеріалах з Інтернет-ресурсів, було здійснено відбір країнознавчих текстів з англomовних автентичних сайтів країнознавчого змісту за встановленими критеріями.

3. Було визначено методичні принципи, зміст та етапи формування в учнів профільної школи ЛСКК у читанні автентичних країнознавчих текстів; створено підсистему вправ для формування в учнів профільної школи ЛСКК у читанні на уроках країнознавства, розроблено модель організації навчального процесу формування у старшокласників ЛСКК у читанні на уроках країнознавства.

Процес формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» повинен відбуватися згідно з дотриманням сукупності взаємопов'язаних принципів, а саме: дидактичних (принцип міжпредметної координації та міжкультурної взаємодії) та методичних принципів (інтерактивності, контрастивності, автентичності навчальних матеріалів, професійної спрямованості іншомовного навчального спілкування, взаємопов'язаного комунікативного та лінгвосоціокультурного розвитку особистості учня, поетапного формування ЛСКК), що створюють теоретичне підґрунтя для організації навчання читання з метою формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства в профільній школі. Успіх організації освітнього процесу в курсі за вибором «Країнознавство» в профільній школі зумовлений принципами навчання, згідно з якими він відбувається в межах курсу за вибором. Отже, курс за вибором «Країнознавство» характеризується модульністю змісту, гнучкістю та нелінійністю, культурограмною організацією матеріалу.

Процес формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» має поетапний характер та відбувається в межах підготовчого, основного та завершального етапів, кожен із яких має свій зміст та завдання.

Було створено підсистему вправ для формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Зазначена підсистема вправ формування в учнів профільної школи ЛСКК в англomовному читанні на уроках курсу за вибором «Країнознавство» складається із п'яти груп вправ: для оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту; для формування навичок читання країнознавчих текстів; для навчання розпізнавання та розуміння отриманої при читанні лінгвосоціокультурної інформації; для розвитку вмінь читання країнознавчих текстів; для інтерпретації соціальної оцінки лінгвосоціокультурної інформації та її презентації в білінгвальному середовищі. Реалізація підсистеми вправ здійснюється в три етапи: підготовчий, основний, завершальний. Кожна група вправ містить відповідні підгрупи, які корелюють із зазначеними етапами.

Практична реалізація розроблених підсистеми й комплексів вправ здійснюється на основі моделі відповідного освітнього процесу формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства з урахуванням підходів та принципів навчання ІМ та принципів побудови курсу за вибором «Країнознавство». Представлена модель характеризується системністю, послідовністю, взаємозв'язком її компонентів та функціонуванням у межах 12-бальної системи оцінювання.

4. Експериментально перевірено ефективність розробленої методики й укладено методичні рекомендації щодо навчання учнів профільної школи читання англomовних країнознавчих текстів з метою формування ЛСКК.

Створена нами підсистема вправ для формування зазначеної компетентності й розроблені на її основі комплекси вправ були апробовані під час експериментального навчання як основний засіб навчання. Було проведено базовий, основний, вертикально-горизонтальний, природний і відкритий експеримент. На основі теоретичних досліджень було сформульовано два варіанти робочої гіпотези, основна відмінність між якими полягає в різній послідовності виконання вправ на підготовчому етапі формування ЛСКК. До неварійованих умов експерименту було зараховано кількісний і якісний склад експериментальних груп, відібрані навчальні матеріали, запропонована нами підсистема вправ, загальна кількість відведених на експериментальне навчання годин, експериментатор. Експериментальне навчання за методикою формування в учнів старшої школи ЛСКК в англomовному читанні на матеріалі автентичних країнознавчих текстів в авторському курсі за вибором «Країнознавство» проводилося з вересня 2015 р. по травень 2016 р. Загалом в експерименті взяли участь 289 старшокласників.

Результати післяекспериментального зрізу в кожній окремій експериментальній групі засвідчили підвищення показників за всіма застосованими критеріями. Два варіанти робочої гіпотези зумовили впровадження під час експериментального навчання двох варіантів методики, згідно з якими описано послідовність вправ на підготовчому етапі формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Достовірність і об'єктивність отриманих даних було перевірено за допомогою багатофункціонального статистичного критерію ϕ^* – кутового перетворення Фішера. Результати післяекспериментального зрізу виявилися значно вищими в порівнянні з результатами передекспериментального зрізу. А їх інтерпретація та статистичні методи дозволили з'ясувати більш ефективний варіант запропонованої методики, а саме варіанту А методики, що передбачає першочергове виконання на підготовчому етапі формування ЛСКК в англomовному читанні групи вправ для оволодіння структурно-сисловою організацією англomовного країнознавчого тексту та на формування навичок читання країнознавчих текстів, а потім виконання групи вправ для навчання розпізнавання та розуміння отриманої при читанні лінгвосоціокультурної інформації.

Доведена ефективність розробленої нами методики надала можливість запропонувати методичні рекомендації щодо викладання країнознавства в межах авторського курсу за вибором «Країнознавство» для 11 класу, який розраховано на

70- годинне річне навантаження. Створено авторську програму до курсу за вибором «Країнознавство» для 11 класу, розроблено календарне-тематичне планування за авторським курсом, але в роботі висвітлено лише один вид мовленнєвої діяльності, а саме читання англomовних країнознавчих текстів на уроках курсу за вибором «Країнознавство».

Результати проведеного нами дослідження можуть бути використані в наукових роботах, присвячених проблемам формування учнів різних вікових груп ЛСКК в англomовному читанні, а також у розробці навчально-методичних матеріалів й електронних посібників із навчання ІМ.

Перспектива дослідження полягає в аналізі й відборі широкого спектру автентичних країнознавчих текстів різних жанрів і стилів з Інтернет-джерел і в розробці моделей навчання, авторських програм курсу за вибором «Країнознавство» для 10, та 12 класів з різним рівнем складності (перший дванадцятий клас Нової школи планується не пізніше 2029 року).

Основні положення дисертації висвітлено в таких **публікаціях** автора:

1. Осадча, Н. В. (2015а). Здатність та готовність до міжкультурного спілкування як компонент лінгвосоціокультурної компетентності. Вісник Глухівського НПУ імені О. Довженка. Серія: педагогічні науки, 27, 156-164.

2. Осадча, Н. В. (2015b). Критерії відбору країнознавчих текстів для формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні. Іноземні мови, 3(83), 10-15.

3. Осадча, Н. В. (2015e). Підсистема вправ для формування лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні на уроках країнознавства. Іноземні мови, 4(84), 11-19.

4. Осадча, Н. В. (2015f). Принципи формування лінгвосоціокультурної компетентності у читанні старшокласників на уроках країнознавства. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія, 24, 117-126.

5. Осадча, Н. В. (2015g). Проблеми визначення змісту та структури формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів профільної школи у читанні країнознавчих текстів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 131, 96-100.

6. Осадча, Н. В. (2016b). Експериментальна перевірка ефективності методики формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів профільної школи у читанні на уроках країнознавства. Науковий журнал «Молодий вчений», 11(38), 475-482.

7. Осадча, Н. В. (2016c). Історія дослідження проблеми формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів профільної школи у читанні на уроках країнознавства. Науковий журнал «Молодий вчений», 8(35), 354-362.

8. Осадча, Н. В. (2016d). Методичні рекомендації з організації процесу формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів профільної школи у читанні на уроках країнознавства. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 141, 145-148.

9. Осадча, Н. В. (2016g). Структура курсу за вибором «Країнознавство» та формування лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні в учнів профільної школи. *Іноземні мови*, 3(87), 11-18.

10. Осадча, Н. В. (2017a). Модель організації процесу формування лінгвосоціокультурної компетентності в учнів профільної школи у читанні на уроках країнознавства. *Іноземні мови*, 1(89), 11-19.

11. Осадча, Н. В. (2017d). Теоретичне підґрунтя створення програми авторського елективного курсу «Країнознавство» для учнів профільної школи в аспекті формування лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні. *Науковий журнал «Молодий вчений»*, 5(45), 407-414.

12. Osadcha, N. (2016). The exercises for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading authentic poetry at the lessons of country study. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 04 (12). Retrieved from http://sp-sciences.io.ua/s2596459/osadcha_nadiia_2016

Праці, які засвідчують *апробацію матеріалів дисертації*:

13. Осадча, Н. В. (2016a). *Across Ireland: навчальний посібник з курсу країнознавства з формування лінгвосоціокультурної компетентності старшокласників в англомовному читанні*. Чернігів, Україна: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

Праці, які *додатково відображають* наукові результати дисертації:

14. Осадча, Н. В. (2015c). Курс за вибором «Країнознавство» як ефективний засіб лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні старшокласників. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 1-3 квітня 2015 р. (сс. 619-621). Київ, Україна: Видавничий центр КНЛУ.

15. Осадча, Н. В. (2015d). Методичні передумови формування лінгвосоціокультурної компетентності старшокласників у читанні країнознавчих текстів. В О. А. Мацнева (Відп. ред.), *Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 24 березня 2015 р. (сс. 91-92). Чернігів, Україна: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

16. Осадча, Н. В. (2016e). Принципи побудови курсу за вибором «Країнознавство» в контексті формування лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні старшокласників. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня – 1 квітня 2016 р. (сс. 642-644). Київ, Україна: Видавничий центр КНЛУ.

17. Осадча, Н. В. (2016f). Проблеми розробки авторської програми до курсу за вибором «Країнознавство» 11 клас. В О. А. Мацнева (Відп. ред.), *Полілог культур: освітній і культурологічний аспекти*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 29 березня 2016 р. (сс. 59-61). Чернігів, Україна: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

18. Осадча, Н. В. (2017b). Основні завдання формування лінгвосоціокультурної компетентності в англомовному читанні у курсі за вибором «Країнознавство». В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали

міжнародної науково-практичної конференції, 29-31 березня 2017 р. (сс. 611-613). Київ, Україна: Видавничий центр КНЛУ.

19. Осадча, Н. В. (2017с). Тематичне планування елективного курсу «Країнознавство» (11 клас) та формування лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні. В В. І. Школяренко, А. М. Коваленко, С. Ф. Алексенко (Ред. кол.), Діалог мов і культур у сучасному освітньому просторі. Матеріали І Всеукраїнської наукової інтернет-конференції, 17 листопада 2017 р. (сс. 91-95). Суми, Україна: СДПУ імені А. С. Макаренка.

20. Осадча, Н. В. (2017e). Organization process of English speaking elective course “Country study” for high school students of Ukraine. В С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павицька, О. Г. Смольнікова (Укл.), Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції 30-31 жовтня 2017 р. (сс. 60-63). Київ, Україна: НПУ імені М. П. Драгоманова.

21. Осадчая, Н. В. (2015). Формирование социальной компетентности в процессе подготовки учеников профильной школы к межкультурной коммуникации. В Е. Г. Сальникова, Н. А. Тарасевич, И. Ф. Нестерук (Ред. кол.), Актуальные вопросы германской филологии и методики преподавания иностранных языков. Материалы XIX Международной научно-практической конференции, 27 февраля 2015 г. (сс. 132-135). Брест, Республика Беларусь: БрГУ имени А. С. Пушкина.

22. Осадчая, Н. В. (2017). Психологические предпосылки формирования у старшеклассников лингвосоциокультурной компетентности в чтении на уроках страноведения. В Е. Г. Сальникова (Гл. ред.), Актуальные вопросы германской филологии и лингводидактики. Материалы XXI Международной научно-практической конференции, 03 марта 2017 г. (сс. 26-29) (Ч. 2). Брест, Республика Беларусь: БрГУ имени А. С. Пушкина.

АНОТАЦІЯ

Осадча Н. В. Формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні на уроках країнознавства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено розв'язанню проблеми формування у старшокласників лінгвосоціокультурної компетентності (ЛСКК) в англomовному читанні на уроках країнознавства.

У роботі теоретично обґрунтовано й практично розроблено методику формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства з використанням розроблених навчальних матеріалів. Визначено поняття ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, котру розглянуто як сукупність лінгвосоціокультурних знань, навичок і вмінь, які забезпечують здатність старшокласників орієнтуватися в структурно-смісловій організації тексту

з лінгвосоціокультурним потенціалом, розпізнавати, адекватно розуміти та критично інтерпретувати лінгвосоціокультурну інформацію, вміщену в тексті, та готовність випускників профільної школи вступати в міжкультурну комунікацію. Сформульовано й описано склад та структуру ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. Проаналізовано психологічні особливості учнів профільної школи та уточнено зміст формування здатності та готовності до міжкультурного спілкування як компоненту ЛСКК у старшокласників, включаючи спостережливість, сенсифікацію, зіставлення рідної та іншої культур, аналіз їх відмінностей, рефлексію, емпатію, толерантність, неупередженість та доброзичливість, якими учень школи філологічного профілю повинен оволодіти в освітньому процесі. У межах дослідження проведено аналіз посібників з країнознавства, відібрано корпус текстів на основі запропонованих критеріїв. Визначено вимоги до вправ формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства. На основі описаних теоретичних положень розроблено підсистему вправ для формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства, а також укладено модель організації навчання на її основі, створено авторську програму до курсу за вибором «Країнознавство» для 11 класу.

Ефективність розробленої методики було доведено в ході експерименту та підтверджено статистичними методами. За результатами експериментального навчання сформульовано методичні рекомендації щодо організації роботи з формування у старшокласників ЛСКК в англomовному читанні на уроках країнознавства.

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетентність, читання, країнознавчий текст, країнознавство, культурологічний підхід.

АННОТАЦІЯ

Осадчая Н. В. Формирование у старшеклассников лингвосоциокультурной компетентности в англоязычном чтении на уроках страноведения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения: германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет Министерства образования и науки Украины, Киев, 2018.

Диссертация посвящена решению проблемы формирования у старшеклассников лингвосоциокультурной компетентности (ЛСКК) в англоязычном чтении на уроках страноведения.

В работе теоретически обоснована и практически разработана методика формирования у старшеклассников ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения, с использованием разработанных учебных материалов. Определено понятие ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения, которое рассматривается как совокупность лингвосоциокультурных знаний, навыков и умений, которая обеспечивает способность старшеклассников ориентироваться в структурно-смысловой организации текста с лингвосоциокультурным потенциалом,

распознавать, правильно понимать и критически интерпретировать лингвосоциокультурную информацию, имеющуюся в тексте, и готовность выпускников профильной школы вступать в межкультурную коммуникацию. Сформулировано и описано состав и структуру ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения. Проанализированы психологические особенности учащихся профильной школы и уточнено содержание формирования способности и готовности к межкультурному общению как компонента ЛСКК у старшеклассников, включая наблюдательность, сенсбилизацию, сопоставление родной и другой культур, анализ их различий, рефлексю, эмпатию, толерантность, беспристрастность и доброжелательность, которыми ученик школы филологического профиля должен овладеть в образовательном процессе. В рамках исследования проведен анализ пособий по страноведению, отобран корпус текстов на основе предложенных критериев.

Определены требования к упражнениям для формирования у старшеклассников ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения. На основе описанных теоретических положений разработана подсистема упражнений для формирования у старшеклассников ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения, а также представлена модель организации обучения на ее основе и авторская программа к элективному курсу «Страноведение» 11 класс.

Эффективность разработанной методики была доказана в ходе эксперимента и подтверждена статистическими методами. По результатам экспериментального обучения сформулированы методические рекомендации по организации работы по формированию у старшеклассников ЛСКК в англоязычном чтении на уроках страноведения.

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетентность, чтение, страноведческой текст, страноведение, культурологический подход.

RESUME

Osadcha N. V. Forming Socio-Cultural Competence to High School Students, while Teaching Them Reading at the Lessons of Country Study. – As a Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.02 – Theory and Methodology Teaching: Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2018.

The Thesis deals with the issue of forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study.

The concept of forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study was defined as combination of linguistic and sociocultural knowledge, skills and abilities that ensure the ability of high school students to orient in the structural and semantic organization of the text with linguistic and sociocultural potential, to recognize, correctly understand and critically interpret the linguistic and socio-cultural information available in the text, and the readiness of high school students to participate in the intercultural communication.

Culture approach to teaching foreign languages and cultures at high school provides close interaction between language and culture of speakers, implemented in education

process of schools through a variable part of the training content, such as elective course "Country Study". Introducing the cultural characteristics of the people, whose language the students learn at the lessons of country study based on the concept of "dialogue of cultures" allows to create socio-cultural awareness of high school students.

The psychological characteristics of high school students in the process of forming socio-cultural competence, while reading at the lessons of country study have been analyzed. The content of forming ability and willingness to intercultural communication as a part of socio-cultural competence of students was identified, including observation, sensibilization, comparison of native and other cultures, analysis of their differences, reflection, empathy, tolerance, fairness and goodwill, which the student of high school should possess. On the basis of the defined criteria the analysis of English manuals for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study have been made and the texts for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study have been selected. Author's program for elective course "Country Study" for 11th form students have been created.

The exercise requirements for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study have been distinguished and defined. Theoretical backgrounds have been used to create a subsystem of exercises for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study. The model of learning organization has been developed.

A subsystem of exercises for forming socio-cultural competence in reading in the country study teaching to high school students was created. It is defined as a set of appropriate groups, types and kinds of exercises that are performed in sequence and in such quantity that takes into account patterns of formation / improvement of speech skills and English language skills of reading country study texts and provides the highest level of mastery of socio-cultural competence in reading in the country study teaching to high school students in definite conditions.

The exercises of subsystem for forming socio-cultural competence in reading in the country study teaching to high school students is composed of five groups of exercises: to master the structural and semantic organization of country study English text; to form reading skills based on country study text; to learn to recognize and understand socio-cultural information while reading; to develop reading skills of country study texts; to interpret socio-cultural information and its presentation in bilingual environment. Each group of exercises contains corresponding subgroups of exercises that correlate with the stages of forming socio-cultural competence in reading.

The effectiveness of the developed methodology has been proved by the experimental teaching. Based on the results of the theoretical study and experimental teaching, the methodological recommendations for forming socio-cultural competence to high school students, while teaching them reading at the lessons of country study have been elaborated.

Key words: socio-cultural competence, reading, country study text, cultural approach.

Підписано до друку 30.08.2018 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Автор. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 0103.

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

14035, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40
Тел. (0462) 972-664